

Ks. prof. zw. dr hab. Zygfryd Glaeser
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny
ul. Kard. Kominka 1a
45-032 OPOLE

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgra Marcina Imacha,
pt. *Misja ewangelizacyjna w świetle adhortacji apostolskiej*
„Ecclesia in Medio Oriente”
Katowice 2018, ss. 226 (wydruk komputerowy)
napisanej w Katedrze
Teologii Fundamentalnej, Misjologii i Filozofii Chrześcijańskiej
Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jana Górskiego

Chrześcijańska misja, mająca na celu głoszenie światu Ewangelii, w podstawowych wymiarach jest niezmienna i ponadczasowa. Dokonuje się na mocy zlecenia Jezusa Chrystusa (Mt 28,18-20) i jako taka nadaje sens Kościołowi jako wspólnocie osób wierzących i dających świadectwo wiary w ewangelijne prawdy (Dz 10,38-42). W realizacji ewangelizacyjnej misji Kościoła mamy do czynienia także z elementami zmiennymi: historycznymi i kulturowymi, które określają życie różnych grup ludzi w określonym miejscu i w konkretnym czasie. W tym sensie misja chrześcijańska jest wielorako uwarunkowana przez zmieniające się konteksty życia społecznego i indywidualnego.

Misja chrześcijańska jest głoszeniem światu Boga ożywiającego, nieustannie działającego w świecie dla dobra swojego stworzenia. To Boże ożywiające działanie wyraża się najpełniej w Jezusie Chrystusie, który jest przecież Życiem świata i najpełniejszym objawieniem Bożej miłości dla świata (por. J 3,16). Boże działanie ujawnia się także w posłaniu Ducha Świętego, Ożywiciela, podtrzymującego życie i odnawiającego całe stworzenie (zob. J 3,8). Z tej właśnie trynitarniej wiary w Boga –

dawcy życia – wynika rozumienie chrześcijańskiej misji jako uczestnictwa w ożywiającej misji Bożej. Stąd chrześcijanie, głosząc Ewangelię, mają być świadkami życia danego i podtrzymywanego przez Boga, które wypełni się w eschatologicznej perspektywie nowego nieba i nowej ziemi.

Chrześcijańskie świadectwo życia jest szczególnie ważne w trudnej społeczno-politycznej i religijnej kontekstualności Bliskiego Wschodu. Papież Benedykt XVI w pierwszym zdaniu posynodalnej adhortacji *Ecclesia in Medio Oriente* podkreśla, że „Kościół na Bliskim Wschodzie który od zarania wiary chrześcijańskiej pielgrzymuje na tej błogosławionej ziemi, dziś nadal mężnie kontynuuje swoje świadectwo, które jest owocem życia w komunii z Bogiem i bliźnim” (*Ecclesia in Medio Oriente*, nr 1, dalej = EMO). Dziś, w obliczu wojen targających Bliskim Wschodem, sytuacja tamtejszych chrześcijan jest wręcz dramatyczna. Stanowią zaledwie trzy procent ludności regionu. Są nieustannie prześladowani i mordowani. Część z nich opuszcza swoje rodzinne strony w obawie przed utratą życia własnego i rodzin. Ci zaś, którzy pozostali, żyją w poczuciu zagrożenia.

Wręcz proroczą inicjatywą Benedykta XVI było zwołanie synodu biskupów poświęconego Kościołowi w tamtym regionie (Watykan, 10-24.10.2010). Papież wraz z biskupami Bliskiego Wschodu poszukiwał środków zaradczych dla ochrony tamtejszych chrześcijan. Chodziło mu również o wspólne wypracowanie wskazań dla misji ewangelizacyjnej Kościoła na Bliskim Wschodzie. Owocem synodu jest papieska adhortacja *Ecclesia in Medio Oriente*. Papież wezwał w niej wszystkie Kościoły lokalne do większej solidarności z chrześcijanami Bliskiego Wschodu, by ich motywować do pozostania na rdzennych dla nich terytoriach. Benedykt XVI zauważył, że choć stosunki z muzułmanami są trudne, to dialog z islamem jest życiową koniecznością. Zaleca także wypracowanie wspólnych wytycznych dla dialogu z żydami i muzułmanami. Zwraca uwagę na potrzebę przewyciężenia kryzysu powołań, braku jedności wśród duchowieństwa, polepszenia formacji intelektualnej i duchowej kapłanów i osób konsekrowanych, praktykowanie kontemplacji w zgromadzeniach zakonnych. Wskazuje także na potrzebę wzmocnienia działań na rzecz życia w jedności i wzajemnej miłości wszystkich Kościołów i Wspólnot chrześcijańskich na Bliskim Wschodzie. Papież wzywa do przewyciężania

separatyzmów i do wspólnego głoszenia Ewangelii w duchu ekumenicznym, tzn. we wzajemnym poszanowaniu i bez zbędnej i niezdrowej rywalizacji.

Benedykt XVI podkreśla, że „ważnym zadaniem jest pogłębienie sensu teologicznego i duszpasterskiego ewangelizacji, aby «dzielić się nieocenionym darem, jaki Bóg zechciał nam uczynić, dopuszczając nas do udziału w swoim życiu». Refleksja ta powinna być otwarta na dwa wymiary – ekumeniczny i międzyreligijny – będące nieodłączną częścią powołania i misji, właściwych Kościołowi katolickiemu na Bliskim Wschodzie” (EMO, 86).

Rozprawa doktorska autorstwa mgra Marcina Imacha pt. *Misja ewangelizacyjna w świetle adhortacji apostolskiej „Ecclesia in Medio Oriente”*, zrealizowana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jana Górskiego w Katedrze Teologii Fundamentalnej, Misjologii i Filozofii Chrześcijańskiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wpisuje się poczet zadań poszukiwania form wsparcia dla Kościołów i chrześcijan na Bliskim Wschodzie, jakie Benedykt XVI postawił przed instytucjami kościelnymi i naukowymi. Dobrze się więc stało, że problem ten został podjęty i naukowo zgłębiony w ramach prezentowanego projektu doktorskiego.

1. Problematyka rozprawy

Realizując swój projekt badawczy mgr Marcin Imach skoncentrował uwagę na prezentacji istotnych założeń ewangelizacyjnej misji Kościoła na Bliskim Wschodzie, które papież Benedykt XVI zaprezentował w formie adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Medio Oriente*, będącej pokłosiem obrad Synodu Biskupów dotyczącego Bliskiego Wschodu. Charakterystyczne jest to, że w tym przypadku Synod Biskupów zajął się nie problemami danego kontynentu, ale bliskowschodniego regionu. Jest on, ze względów zarówno dziejowych jak i społecznych, niezwykle ważny. Chodzi przecież o ziemię Abrahama i ziemię narodzenia, życia, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Jest to też ziemia, którą można nazwać „kolebką” Kościoła. Przed wiekami chrześcijaństwo miało tam liczną reprezentację, a Kościoły były żywe i prężnie działające. Dziś chrześcijanie stanowią na Bliskim Wschodzie znikomą mniejszość. Są brutalnie mordowani i permanentnie narażeni na prześladowania.

Wyzwaniem chwili stał się więc Synod Biskupów dla Bliskiego Wschodu. Ewidentnie dopomógł papieżowi Benedyktowi XVI w dokonaniu właściwej oceny stanu faktycznego chrześcijaństwa na tamym terenie. Przede wszystkim zwrócono uwagę całego chrześcijańskiego świata na dramatyczną sytuację bliskowschodnich chrześcijan. Wypracowano również postulaty dotyczące realizacji misji ewangelizacyjnej Kościoła na Bliskim Wschodzie. Wszystkie te elementy mgr Marcin Imach starał się uwzględnić w swojej rozprawie doktorskiej. Podzielił ją na trzy zasadnicze rozdziały (s. 11-208). Są one poprzedzone stroną tytułową (s. 1), „Oświadczeniem autora rozprawy” (s. 2), „Spisem treści” (s. 3), „Wykazem skrótów” (s. 4) oraz „Wstępem” (s. 6-10). Formę syntetycznego podsumowania rozprawy stanowi „Zakończenie” (s. 209-211). Elementem zamykającym korpus pracy jest „Bibliografia” (s. 212-226).

W pierwszym rozdziale rozprawy (s. 11-77) Doktorant przedstawił kontekst historyczno-kościelny kształtowania się zasad dotyczących ewangelizacyjnej misji Kościoła od Soboru Watykańskiego II do adhortacji apostolskiej Benedykta XVI *Ecclesia in Medio Oriente*. W drugim rozdziale pracy (s. 78-144) jej Autor zaprezentował ustalenia Synodu Biskupów dla Bliskiego Wschodu z 2010 r. Rozdział trzeci rozprawy poświęcił omówieniu istotnych elementów przesłania adhortacji Benedykta XVI *Ecclesia in Medio Oriente* dotyczących ewangelizacyjnej misji Kościoła na Bliskim Wschodzie.

2. Ocena formalna

Rozprawa doktorska autorstwa mgra Marcina Imacha to studium historyczno-misjologiczne w którym Doktorant zaprezentował istotne elementy ewangelizacyjnej misji Kościoła w świetle adhortacji apostolskiej Benedykta XVI *Ecclesia in Medio Oriente*. O formalnej wartości recenzowanej pracy decyduje kilka czynników. Jako niezwykle cenną wartość uznaję podjęcie się przez Autora realizacji projektu bardzo ważnego i aktualnego, choć niezwykle trudnego. Trudność problematyki wynika przede wszystkim ze skomplikowanej sytuacji społecznej i religijno-kościelnej na Bliskim Wschodzie. Benedykt XVI, zwołując nadzwyczajny Synod Biskupów i

poświęcając go sytuacji chrześcijan na Bliskim Wschodzie, dążył do większego zainteresowania Kościołów lokalnych na całym świecie dramatyczną sytuacją bliskowschodnich chrześcijan. Ocenia ją jako kryzysową, ze względu na prześladowania, jakim poddawani są chrześcijanie i ze względu na toczące się tam wojny. Wytycza też zasadnicze kierunki ewangelizacyjnej misji Kościoła w krajach Bliskiego Wschodu, zachęcając do tego, by były one pogłębiane i praktycznie realizowane. Rozprawa doktorska mgra Marcina Imacha wpisuje się wyraźnie w nurt badań dotyczących sytuacji bliskowschodnich chrześcijan i możliwości realizacji ewangelizacyjnej misji Kościoła na tamtym terenie.

Temat rozprawy uznaję za oryginalny i wartościowy. Proponuję jednak, by dokonać w nim uściślenia problemowego poprzez nadanie mu następującego brzmienia: „Ewangelizacyjna misja Kościoła w świetle adhortacji apostolskiej Benedykta XVI *Ecclesia in Medio Oriente*”.

Co do struktury rozprawy muszę przyznać, że po wstępnej lekturze tematu oraz planu rozprawy, zrodziły się we mnie pewne obawy natury metodologicznej: Czy aby rozdział pierwszy treściowo nie wykracza poza problem sformułowany w temacie pracy? Z satysfakcją mogę jednak przyznać, że uważna lektura rozprawy rozwiała moje obawy. Znalazłem nawet dość proste rozwiązanie mojego recenzenckiego niepokoju. Widzę je w modyfikacji sformułowania tytułu pierwszego rozdziału. Proponuję następujące jego brzmienie: „Historyczno-kościelny kontekst kształtowania się zasad ewangelizacyjnej misji Kościoła na Bliskim Wschodzie”. Proponuję także uściślenie brzmienia tytułu rozdziału drugiego pracy na: „Ustalenia Synodu Biskupów dla Bliskiego Wschodu dotyczące ewangelizacyjnej misji Kościoła”. Dotyczy to także brzmienia tytułu rozdziału trzeciego. Tu proponuję następujące: „Istotne elementy przesłania adhortacji *Ecclesia in Medio Oriente* na temat ewangelizacyjnej misji Kościoła”.

Gdy chodzi o formalną poprawność „Wstępu”, to zauważam tu pewne niedociągnięcia w postaci niejasnego postawienia problemu oraz mało precyzyjnego określenia celu rozprawy. Doktorant w ogóle nie opisał zastosowanych w pracy metod badawczych. Dojść niejasno zaprezentował też we „Wstępie” strukturę rozprawy (zob. s. 9).

Co do „Zakończenia”, można go uznać za formalnie poprawne, choć w pracy na poziomie doktorskim, chciałoby się oczekiwać, że wnioski końcowe będą jaśniej, precyzyjniej i konkretniej sformułowane.

Podział „Bibliografii” (212-226) na: „Źródła” (212-216), „Opracowania” (s. 216-217) oraz „Literaturę pomocniczą” (s. 217-226), jest poprawny.

Co do języka rozprawy, to zdarzają się tu dość liczne niedociągnięcia o charakterze formalnym. Oto kilka przykładów:

1. Po tytułach rozdziałów, paragrafów i punktów Doktorant błędnie stawia kropki.

2. Zdarzają się dość liczne błędy literowe, błędy w pisowni i interpunkcyjne.

Zapisy bibliograficzne są zasadniczo poprawne, choć i tu zauważam w niektórych miejscach brak konsekwencji, np.: niektóre przypisy rozpoczynają się od małej litery (zob. np.: s. 13, prz. 16).

3. Spotyka się błędy w zapisach tytułów dokumentów (zob. np.: s. 19, s. 20, s. 21, s. 23, s. 34).

4. Brak streszczenia w języku obcym.

Źródła wykorzystano poprawnie i w sposób wystarczający.

3. Ocena merytoryczna

Mgr Marcin Imach przedłożył do recenzji oryginalne opracowanie historyczno-misjologiczne. Jest to na gruncie polskim pierwsza tego typu rozprawa w ramach której Doktorant podjął się próby zaprezentowania i pogłębienia posoborowych intuicji misjologicznych i zasad prowadzenia ewangelizacyjnej misji Kościoła w odniesieniu do Bliskiego Wschodu. Swoją uwagę badawczą skoncentrował przede wszystkim na przesłaniu Benedykta XVI zawartym w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Medio Oriente*. Wskazał na szeroką kontekstualność kształtowania się posoborowego nauczania na temat ewangelizacyjnej misji Kościoła. To wszystko zaowocowało cenną rozprawą, w której Doktorant podejmuje się nie tylko przedstawienia diagnozy określającej obecną sytuację chrześcijaństwa na Bliskim Wschodzie, ale w oparciu o kościelne nauczanie, zwłaszcza o przesłanie Benedykta XVI zawarte w adhortacji *Ecclesia in Medio Oriente*, określa paletę

najistotniejszych zadań Kościoła w odniesieniu do Bliskiego Wschodu. Elementy te należy uznać za niezwykle cenne.

Problem podjęty przez mgra Marcina Imacha w ramach projektu doktorskiego jest niezwykle aktualny i ważny, zwłaszcza wobec silnych tendencji migracyjnych mieszkańców Bliskiego Wschodu, będących skutkiem wojen i prześladowań.

Dysertację autorstwa mgra Marcina Imacha uznaję za potrzebną i cenną także ze względu na jej walory ekumeniczne.

Każde ludzkie dzieło nosi znamiona niedoskonałości i braku. Dotyczy to także rozprawy autorstwa mgra Marcina Imacha. Jej język jest czasem zawiły i mało precyzyjny. Nie mam pewności co do tego, jak Doktorant rozumie pojęcie ewangelizacyjnej misji Kościoła, które jest przecież istotne w konstrukcji problemu rozprawy. Na s. 14 dość swobodnie interpretuje kategorię *aggiornamento* – istotne motto określające cel i zadanie Soboru Watykańskiego II – jako „przemianę”. Niektóre stwierdzenia Autora rozprawy uznaję za co najmniej niejasne lub wręcz niezrozumiałe. Np. na s. 12 Autor pisze: „Bez wątplenia, zadań którym muszą sprostać misjonarze jest wiele. Najważniejszym jednak jest głoszenie Ewangelii. Przed Soborem Watykańskim II nie było to tak oczywiste”. Dotąd byłem przekonany o tym, że głoszenie Ewangelii było podstawowym zadaniem, jakie Chrystus nałożył na Apostołów i na ich następców. Pytam więc, co Doktorant ma na myśli twierdząc, że „przed Soborem Watykańskim II nie było to tak oczywiste”? Na s. 13 Doktorant pisze o terenach „które podlegają powstałej w 1622 r. Kongregacji Ewangelizacji Narodów”, uznając je za tereny misyjne. Jaką podległość ma tu na myśli?

Pewną słabość merytoryczną recenzowanej rozprawy widzę również w tym, że jej Autor podejmując poszczególne kwestie, często stara się je wyjaśniać sięgając wręcz do ich korzeni (zob. np. s. 37-40; 41-42; 43-44). Taki zabieg nie jest konieczny. Ciągłe powracanie do „początków” zakłóca tok jasnej prezentacji problemu. Jeśli taki zabieg jest konieczny, można wykorzystać do tego przypisy.

W ramach dyskusji związanej z publiczną obroną, proponuję, by Doktorant zaprezentował zasady ewangelizacyjnej misji Kościoła określone przez Benedykta XVI w odniesieniu do mieszkańców Bliskiego Wschodu.

4. Wniosek końcowy

Mimo pewnych deficytów i uchybień o charakterze formalnym i merytorycznym rozprawę doktorską autorstwa mgra Marcina Imacha oceniam pozytywnie. Taka ocena upoważnia mnie do stwierdzenia, że recenzowana rozprawa spełnia wszystkie wymogi stawiane w Polsce tego typu pracom (zob. Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki: Dz.U. z 2003 r. nr 65, poz. 595; z 2005 r. nr 164, poz. 1365 oraz Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora: Dz.U. z 2016 r., poz. 1586). Studium autorstwa mgra Marcina Imach uznaję za oryginalne oraz naukowo, pastoralnie, misjologicznie i ekumenicznie przydatne. W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgra Marcina Imacha do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

x. n. Glaeser

ks. prof. zw. dr hab. Zygfryd Glaeser

dyrektor Instytutu Ekumenizmu i Badań nad Integracją WT UO

Opole, dnia 2 maja 2018 r.